

Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement

De toekomst van collectieve contracten

Lans Bovenberg
Tilburg University
Juni 2014

Netspar Projectgroep

"Uitkeringsovereenkomst"

Auteurs (allen op persoonlijke titel):

Theo Nijman (voorzitter), Ilja Boelaars, Lans Bovenberg, Dirk Broeders, Peter Gortzak, Sacha van Hoogdalem, Theo Kocken, Marcel Lever, Jan Tamerus

Vertrekpunt voor dit paper

- **Collectieve pensioenen**
  - Verplichte deelname aan solidariteitskring
- **Uitkeringsovereenkomsten**
  - Individueel eigendomsrecht is een (aanpasbare) levenslange uitkering
- **Vraag:**
  - Hoe kunnen uitkeringsovereenkomsten en pensioenfondsen bij de tijd blijven?

Outline

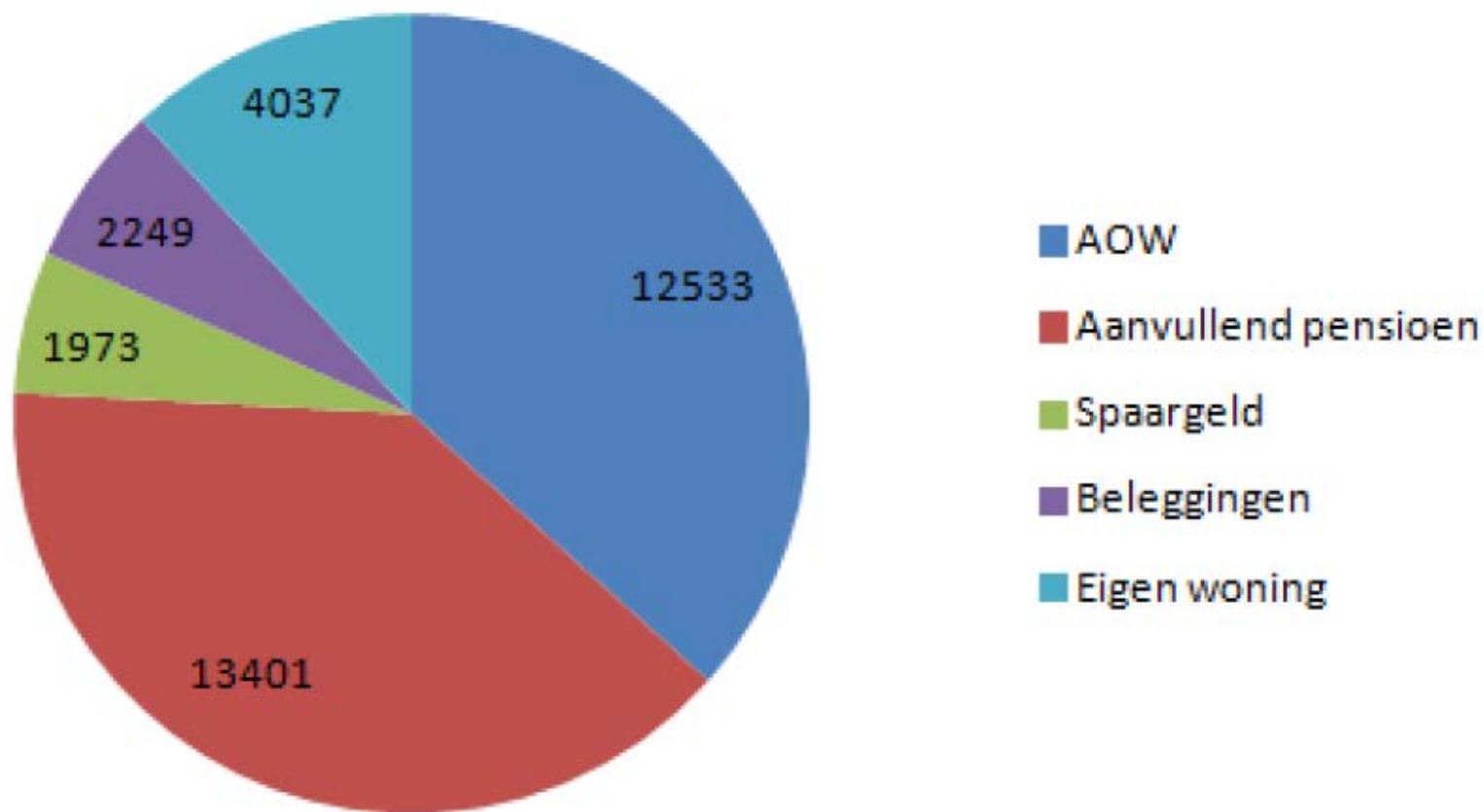
- *Trends en probleemanalyse*
- Structurering van het toekomstdebat
- Verschillende denkrichtingen en mogelijke synthese

Trends en probleemanalyse

- Risico's bij deelnemers vraagt
  - heldere eigendomsrechten
  - afstemming risicoprofiel op kenmerken deelnemers, waaronder leeftijd
- Maatschappelijke trends
  - kritische consument vraagt om heldere communicatie en verantwoording
  - individualisering en heterogeniteit vragen maatwerk
  - dynamische arbeidsmarkt en economie
    - *plug and play* vereist flexibiliteit, overdraagbaarheid en standaardisatie

Integrale benadering oude dag: Samenstelling inkomen, 65-69 (gem.)

Outline

- Trends en probleemanalyse
- *Structurering van het toekomstdebat*
- Verschillende denkrichtingen en mogelijke synthese

De vierdimensionale bril van Klijnsma

- Intergenerationeel
  - Hardheid individuele eigendomsrechten en herverdelen
  - Maatwerk leeftijdsprofiel (macro risico's, opbouw en uitkering)
- Intragenerationeel
  - Heterogeniteit levensverwachting en herverdelen
  - Maatwerk en (eventueel individuele) keuzevrijheid tbv heterogeniteit

Intergenerationele dimensies

- eigendom: economische waardering (en comply or explain) bij discretionaire wijzigingen contract
- intergenerationale herverdeling: degressieve, variabele opbouw en/of progressieve premie
- intergenerationale maatwerk risicoprofiel: leeftijdsdifferentiatie indexatie en horizontdifferentiatie in discountvoet

(discretionaire en ex-ante) Herverdeling risicodeling niet-markt risico's

- vaste pensioenpunten met juridische waardering
- nominale rente als uniforme discountvoet
- macro langlevens van alle generaties delen doorsnee-indexatie
- doorsneesystematiek premie en vaste doorsneeopbouw

Leeftijdsdifferentiatie

- lifecycle beleggen
- met of zonder nominale garantie
- geleidelijk inkopen rente risico met maatwerk
- individueel langlevensrisico pas in uitkeringsperiode afdekken

Geen (discretionaire en ex-ante) herverdeling geen risicodeling niet-markt risico's

- <<denkbaar maar niet logisch>>

Uniforme regeling

Intragenerationele dimensies

<ul style="list-style-type: none"> • Individuele keuzevrijheid tussen concurrerende verzekeraars die prijsdifferentiatie toepassen	Individuele keuze	<ul style="list-style-type: none"> • Individuele keuzevrijheid tussen concurrerende verzekeraars zonder prijsdifferentiatie (eventueel slechts op bepaalde dimensies) • Verevening tussen concurrerende verzekeraars (op dimensies waarop geen prijsdifferentiatie plaatsvindt)	
Geen ex-ante herverdeling		Ex-ante herverdeling	
<ul style="list-style-type: none"> • Homogene solidariteitskringen • Heterogene solidariteitskringen met ex-ante prijsdifferentiatie (of combinatie met zorgverzekering) • Eventueel verevening tussen solidariteitskringen voor gewenste solidariteit tussen kringen	Geen individuele keuze	<ul style="list-style-type: none"> • Nationale solidariteitskring • Heterogene solidariteitskringen zonder prijsdifferentiatie (eventueel slechts op gewenste dimensies) • Eventueel verevening tussen solidariteitskringen voor gewenste solidariteit tussen kringen	

Outline

- Trends en probleemanalyse
- Structurering van het toekomstdebat
- *Verskillende denkrichtingen en mogelijke synthese*

Twee denkrichtingen om uitkeringsovereenkomsten te verbeteren

A: Introduceer leeftijdsdifferentiatie in uitkeringsovereenkomst

- Evolutie in plaats van revolutie: voorkom invaren

B: Verdergaande aanpassing: Definieer eigendomsrechten in individuele pensioenrekening met financiële vermogenstitels (in plaats van aanpasbare levenslange uitkering)

Intergenerationele dimensies

<p>Economische waardering uitgestelde variabele annuïteiten en leeftijdsdifferentiatie</p> <ul style="list-style-type: none"> • eigendom: economische waardering (en comply or explain) bij discretionaire wijzigingen contract • intergenerationele herverdeling: degressieve, variabele opbouw en/of progressieve premie • intergenerationeel maatwerk risicoprofiel: leeftijdsdifferentiatie indexatie en horizontdifferentiatie in discountvoet	Leeftijdsdifferentiatie	<p>Eigendomsrechten kapitaal in opbouwfase</p> <ul style="list-style-type: none"> • lifecycle beleggen • met of zonder nominale garantie • geleidelijk inkopen rente risico met maatwerk • individueel langlevensrisico pas in uitkeringsperiode afdekken
<p>(discretionaire en ex-ante) Herverdeling risicodeling niet-markt risico's</p>		<p>Geen (discretionaire en ex-ante) herverdeling geen risicodeling niet-markt risico's</p>
<p>Eigendom is uitgestelde nominale annuïteit en doorsneesystematiek</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaste pensioenpunten met juridische waardering • nominale rente als uniforme discountvoet • macro langlevens van alle generaties delen doorsnee-indexatie • doorsneesystematiek premie en vaste doorsneeopbouw	Uniforme regeling	<ul style="list-style-type: none"> • <<denkbaar maar niet logisch>>

A: Aanpassingen uitkeringsovereenkomst

- Leefrijdsrisicoprofiel
  - Maatwerk
    - Beleggingsrisico: leeftijdsafhankelijke indexatie
    - Langlevenrisico: laat werkenden eigen langlevensrisico dragen
    - Renterisico: eigen horizonafhankelijke discontovoet
  - Discretionaire ruimte bestuur (en individu) vereist discipline
    - economische waardering ('comply or explain')
    - doen (DNB) wat we zeggen (AFM)
- Leefrijdsprofiel pensioenopbouw
  - Standaardisatie premie- en opbouwsystematiek gewenst in flexibelere arbeidsmarkt (zzp, premie vs uitkeringsregelingen)
    - Ook hier af van doorsneesystematiek?

B: Individuele pensioenrekening

- Individuele rekening met financiële vermogenstitels
    - Minder waarderingsproblemen bij aanpassingen door individu of collectief
      - Meer flexibiliteit en maatwerk
  - Uitbetaling blijft levenslange uitkering
    - Verplicht verzekeringscontract individueel langlevensrisico
      - Naast financieel ook biometrisch rendement bij leven
      - Beide rendementen mogen risicodragend zijn, ook in uitkeringsfase
    - Fiscale grenzen aan uitbetalingsfractie en risico
      - Daarbinnen vrijheid voor aanbieders voor productinnovatie
        - ❖ Inclusief keuzearchitectuur
  - Combinatie financieel en sociaal contract
    - Objectieve waardering waar kan, subjectieve waardering waar moet
- ▪ *Life-cycle* patroon: van een financieel contract naar sociaal contract

Synthese? Pensioenfonds ontwikkelt zich tot platform voor financiële planning

- Onderscheid verschillende functies
  - Meer flexibiliteit en maatwerk voor bestuur: ieder het zijne
    - Bestuur kan meer of minder functies opnemen in platform
      - ❖ Afruil marktfalen versus falen collectieve besluitvorming per functie
  - Bestuur kan individu meer of minder keuzevrijheid bieden
    - Goede prijzen om externe effecten te voorkomen
- Onderscheid verschillende partijen
  - Overheid: verplichtstelling en fiscale voordelen maar randvoorwaarden
  - Sociale partners bepalen inleg als arbeidsvoorwaarde en leveren deelnemers (en hun geld) aan
  - Bestuur bestuurt platform: Concurrentie tussen platformen?
  - Individuen maken keuzes en kunnen rechten overdragen

Belangrijkste functies voor platform

- Keuzearchitectuur: oplossen gedragsproblemen
- Makelaarsfunctie: creëren van ontbrekende markten
- Inkoopfunctie: oplossen agency problemen
  - Besparen van marketing kosten door organiseren collectiviteit
  - Inkopen van asset management, verzekeringen, administratie

Keuzearchitectuur

- (Ont)sparen: hoeveel inleggen en opnemen?
  - Hoe? Sociale partners of overheid verplichten of stimuleren inleg.
Platform of overheid beperken of ontmoedigen uitbetaling
  - Afruil: myopia versus minder maatwerk en inflexibiliteit
- Beleggen: welke beleggingsrisico's en tegen welke risico's indekken?
  - Hoe? Bestuur bepaalt standaardoptie met eventueel beperkte opt out
  - Afruil: verkeerde beslissingen versus minder maatwerk
- Verzekeren: welke idiosyncratische risico's afdekken?
  - Hoe? Bestuur bepaalt standaardopties met eventueel beperkte keuze
  - Afruil: myopia versus inflexibiliteit en minder maatwerk

Mogelijke makelaarsfuncties

- Verzekeringsmarkt met onderlinge verzekeraar
  - Hoe? Verplichte deelname aan solidariteitskring en onderlinge verzekeraar tegen door platform vastgestelde prijzen
  - Afruil: selectie langlevensrisico versus politieke risico's prijzen
- Uitwisselen niet op de markt verhandelbare macro risico's
  - Hoe? Verplichte deelname aan solidariteitsafspraken tegen door platform vastgestelde prijzen
  - Afruil: beperkte risicodeling versus discontinuïteitsrisico en politieke risico's subjectieve prijzen
- Heronderhandeling solidariteitsafspraken via legitieme collectieve besluitvorming
  - Afruil flexibiliteit versus geloofwaardigheid en bescherming politieke risico's

Onderwerp van discussie: hardheid individueel eigendom

- Mogen in de collectieve pensioenen risico's verhandeld worden die niet op de markt verhandeld worden via solidariteitsafspraken?
  - Beprijzing is subjectief
- Welke herverdeling is wenselijk binnen collectieve pensioenen?
  - Discretionaire herverdeling via collectieve besluitvorming om in te spelen op van te voren onvoorziene omstandigheden?
- De achterliggende afruil
  - transparantie (objectieve marktwaardering) versus marktfalen oplossen
    - falen collectieve besluitvorming versus marktfalen (en individueel) falen
      - ❖ Verschillende concrete afruilen beter in beeld brengen